

Skildring av Göteborg

Återutgivning av text från 1883

En gratis publikation från
e-boksbiblioteket.se

Skildring av Göteborg

– Återutgivning

av text från 1883

av Carl Georg Starbäck

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-343-2

Copyright © 2017 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du en historisk skildring av staden Göteborg från år 1883.

Du får en unik insikt i hur man såg på den här handelsstaden vid den här tiden.

I texten hyllas de många kanalerna och broarna och Södra Hamngatan beskrivs som ”den vackraste i Sverige”.

Texten innehåller också flera mycket korta anekdoter från stadens historia.

Märkligt nog skildras den svenska naturen som om författaren åkt i ett flygplan – trots att det ännu inte var uppfunnet. Det var troligen härifrån som Selma Lagerlöf fick idén att låta Nils Holgersson skildra landet genom att flyga på en gås.

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksbiblioteket.se i januari 2017.

Texten publicerades ursprungligen år 1883 i boken ”Små berättelser om märkliga orter i Sverige – Liten geografisk läsebok för barn och ungdom” med rubriken ”Göteborg”. Författare till texten är Carl Georg Starbäck (1828–1885).

Inledning: Sverige – från ovan

1 Om vi besluta oss för att företaga en resa genom vårt fädernesland för att se och lära känna något litet af dess natur och folk samt folkets seder och bruk inom olika landskap, så blir första frågan, huru vi bäst skola ställa till det så att vi på en gång kunna få en öfversigt öfver det hela och vinna kännedom om de märkeligaste enskildheterna. Jernvägarne och ångbåtarne äro förträffliga fortskaffningsmedel, men hafva det emot sig, att vi dels icke skulle kunna komma till många orter, dit vi nödvändig vilja, dels föra de oss antingen för fort eller ock blott utefter stränderna af det landskap, hvari vi för tillfället befinna oss. Att i våra tider färdas med häst och vagn eller till fots, skulle åter gå alldeles för långsamt, och alla dessa sätt att färdas skulle dessutom göra det alldeles omöjligt för oss att få en god öfversigt öfver det hela, något som för oss är af stor vigt.

Kunde vi därför skaffa oss en farkost, som vore så inrättad att den förde oss högt upp i rymden, men åter, när vi ville, sänkte sig ned med oss till den ort, som vi närmare ville lära känna, då vore våra önskningar uppfyllda. Om vi kunde komma så högt upp, att vi kunde se hela vårt land utbreda sig under oss liksom en vanlig karta, öfver hvilken vi efter behag foro fram och åter, då behöfde vi blott uppställa

för oss något rättesnöre att följa vid de besök, som vi här och der skulle göra, och så begifva oss på väg.

Ett sådant fortskaffningsmedel finnes emellertid på sätt och vis, ehuru man ännu icke hunnit få det så fullkomligt, att det uppfyller alla de anspråk, som man måste hafva på ett sådant. Det är luftballongen. Vi kunde ju antaga, att en sådan funnes, åt hvilken vi vågade anförtro oss!

Nå väl, stigen på och följ mig. I verkligheten kan man väl icke i luftballong stiga så högt, eller vår synförmåga sträcka sig så långt, att vi skulle kunna se hela vårt fosterland utbreddt för oss, som på en karta, men vi kunna ju antaga äfven detta.

2 Medan vi nu befinna oss uppe i höjden, skola vi först taga en öfverblick af landets utseende. Vi se då, huru genom hela den halfö, som bildar *Sverige* och *Norge*, löper en bergsrygg, ifrån hvilken landet sluttar åt ömse sidor. Det är *Kölen* eller *Seveberget*. Flera bergar synas utgå från denna bergsrygg både inåt Sverige och Norge, men de senare gå ända ut till hafvet och åtskilja från hvarandra de många hafs-fjordarne, hvari Norges kust är sönderskuren; åt svenska sidan sänka sig deremot de glesa tvärryggarne allt mer, ju närmare de komma kusten, och utplattas slutligen alldeles samt försvinna.

Sådana fjordar, som i Norge, finnas icke på den svenska kusten, men deremot visar sig här utefter hela halföns längd ett lågland, hvars bördiga ängar och åkerfält tilltaga, ju längre man kommer söderut. På ett ställe, der vi se de stora sjöarna *Wenern*, *Wettern*, *Hjelmaren* och *Mälaren*, går detta lågland från *Östersjön* till *Skagerrack*, liksom ett bälte från landets ena kust till den andra. Skulle vi tänka oss, att hafvet

steg omkring 300 fot öfver sin nuvarande yta, så skulle det fylla hela detta låglandsbälte, och Sverige skulle då skilja sig i tvenne öar, hvilka bildades af den nämnda höglandstrakten och en annan, som ligger söder om detta låglandsbälte. Söder om detta lågland höjer sig nämligen det småländska höglandet, sluttande åt alla sidor. I en längst försvunnen tid har verkligen vattnet stått så högt, att detta lågland varit ett sund, som sammanbundit *Nordsjön* och *Östersjön*. Det hafva lärde män räknat ut.

Men stora och breda floder forssa inom höglanden i dalarnes djup och nedflyta till låglandet, och upp emot norden se vi bergens toppar glänsa hvita. Det är snön, som ligger der och som aldrig smälter, fast solen skiner aldrig så varm. Det är nämligen förhållandet, att ju högre man kommer upp öfver jorden, desto mer tilltager kölden, och på en viss höjd är den så stark, att snön aldrig smälter. Sådana fjäll finnas många utefter Kölen och in i Norge, men på den svenska sidan äro de färre. *Sulitelma* är ett sådant berg, som ligger på Kölen i nordligaste delen av riket. Något längre söderut midtför *Storsjön* i *Jemtland* se vi ett annat, som heter *Syltoppen*, och ännu sydligare mellan *Dalarnes* nordligaste spets och *Fämundsjön* i Norge ligger *Svuckufjäll*. Söder om detta berg finner man intet, som höjer sig ofvan snögränsen, förr än man kommer till *Alperna* i södra Europa.

Skildring av Göteborg år 1883

Den här texten publicerades ursprungligen år 1883 i boken "Små berättelser om märkeliga orter i Sverige – Liten geografisk läsebok för barn och ungdom" med rubriken "Göteborg". Författare till texten är Carl Georg Starbäck (1828–1885).

Från Stockholm kunna vi på jernväg förflytta oss ganska hastigt till rikets andra stad *Göteborg*. Vi genomfara då först de af oss redan besökta landskapen Södermanland och Nerike och komma från det sistnämnda landskapet öfver skogsberget *Tiveden* in i *Westergötland*, der vi öfverfara *Göta kanal* och sedan städerna *Sköfde*, *Falköping* och *Alingsås*, hvarpå vi anlända till Göteborg.

Staden ligger vid Göta elf i en dal, som inom sin omhägnad af kala klippor eger en ymnighet af vackra trädgårdar och vid stranden bildar de täckaste vikar. Till följd af sitt låga läge är emellertid staden icke rätt sund. Midt genom staden i riktning från öster till vester går en kanal, som genomskäres af tvenne andra och gifver staden ett utseende, som påminner om städerna i *Holland*. Icke mindre än 20 broar leda öfver dessa kanaler. På ömse sidor om den förstnämnda kanalen

löper den s. k. *Södra Hamngatan*, som är den vackraste i Sverige. Om man ställer sig på den östligaste af de broar, som här leda öfver kanalen, och kastar blicken utesfter hela gatans längd vesterut, har man en tafla, hvars like man förgäfvets letar efter till och med i Stockholm. Den breda gatan på ömse sidor om kanalen, de lika höga palatslika byggnaderna, hvimlet af farkoster och båtar på kanalen, de många broarna, kajerna och alléerna, till höger det lifliga torget med börsen, kommandanhuset och Tyska kyrkan samt längst bort i bakgrunden *Göta elf* — anblicken af allt detta är sådan, att den aldrig skall förgätas.

Bland stadens många torg är *Gustaf Adolfs torg* det förnämsta. Det prydes af en bronzstod af hjeltekonungen. Denna utfördes i gips af vår store bildhuggare *Fogelberg* och är gjuten i bronz i en stad i Tyskland, som heter *München*. Tvenne afgjutningar af denna stod hafva blifvit gjorda. Det fartyg, som skulle föra hem den första, led skeppsbrott utanför den lilla ön *Helgoland*, och öboarne uppfiskade stoden, men fordrade så mycket penningar för densammas utlemnande, att Göteborgarne läto dem behålla konungastoden, som enligt strandrätt var öboarnes egendom, och i stället bekostade en ny afgjutning i *München*. Helgoländarne sålde då den äldre stoden för en ringa penning till några konstvänner i *Bremen*, der den upprestes. Den nya anlände lyckligt till Göteborg och blef aftäckt år 1854.

Den store Gustaf Adolf är grundläggaren af det nuvarande Göteborg. På hans tid var vårt land så godt som utestängdt från Nordsjön. Hela den vestra och södra kusten — *Bohuslän, Halland, Skåne* och *Blekinge* — tillhörde då Danmark, och det var endast genom den lilla fliken av Westergötland mellan Bohuslän och Halland, som Sverige liksom i nåder fick dricka hafsluft på denna sidan. Handels skeppen gingo då till den lilla staden *Nylödöse* — (så kallad till skillnad från

Gamla Lödöse, som då låg längre upp vid elfven) — i hvars närhet låg det gamla fästet *Elfsborg*. Konung *Carl IX* anlade på Hisingen, den af Göta elfs båda mynningsarmar omslutna ön, en ny stad, som han kallade Göteborg, men denna förstördes under danska kriget, och sedan år 1619, då *Elfsborg* blifvit återlöst från Danskarne, anlade *Gustaf Adolf* staden, der den nu ligger. På *Nylödöses* forna plats ligger nu den s. k. *gamla staden*. Med sina förstäder — *Masthugget* och *Majorna* i vester samt *Vestra*, *Nya* och *Östra Haga* i söder — har Göteborg mer än 50,000 innevånare. Den är för närvarande Sveriges största handelsstad.

Det berättas om den kunglige grundläggaren, att han en gång mött prestmannen, den lärde mästern *Sylvester Phrygius*, som var den förste kyrkoherden i Göteborg. Mästern *Sylvester*, som var en lärdd man och mycket ansedd äfven inom konungahuset, gick en dag för att lustvandrade utåt landsvägen utanför den nyanlagda staden, då han mötte en ridande herre, hvilken han icke kände. "Hvem ären J?" — frågade ryttaren mycket vänligt. "Jag heter magister *Sylvester*, mästern för alla prester!" — svarade presten. "Det var ett långt namn" — sade då ryttaren — "jag heter bara *Gustaf Adolf*, kung i Sverige!" Detta svar och den enkla upplysning, det innehöll, hade en sådan verkan på mästern *Sylvester*, att han blygdes och höll sig undan, när stadens innevånare högtidligt kommo och helsade konungen. Men så skulle gudstjenst hållas, och då kunde icke kyrkoherden vara borta. Allt gick dock bra, tills han kommit upp på predikstolen och läst *Fader vår*. Då lemnades honom från konungen en papperslapp, hvarpå ämnet stod skrifvet, som konungen önskade att mästaren för alla prester skulle predika öfver. Kyrkoherden lät sig dock icke bekomma, utan började sin predikan, och han gjorde sin sak så bra, att när gudstjensten var

slut, kom konungen fram till honom och sade: ”ert namn är magister Sylvester, mästare för alla präster, J ären det ock!”

Det nyanlagda Göteborg uppblomstrade fort, och det var naturligt att Danmark med oblida ögon skulle se detta verk af den store svenske konungens företagsamhet, och de försökte, ehuru förgäfvades, att förstöra staden. Både under *Christina* (1644) och *Carl XI* (1675) samt efter *Carl XII:s* död (1719) och under *Gustaf III* (1788) förnyades dessa försök, men misslyckades alltid. Af de gamla fästningsverken kvarstår nu endast tornet af skansen *Kronan*, som *Carl XI* anlade. Från sjösidan försvaras nu Göteborg af batterierna *Billingen* och *Rya nabbe* samt af fästningen *Ny-Elfsborg*.

Bland märkliga byggnader i staden nämna vi *landshöfdingebostället*. Det skall hafva blifvit byggt af *Lennart Torstensson*, och här afled konung *Carl X Gustaf* år 1660. En annan byggnad från våra dagar är *börsen*, som med sina tre våningar, sina tolf pelare af gjutet jern på framsidan utåt *Gustaf Adolfs torg* samt sina rymliga och praktfulla salar utgör ett lysande minnesmärke af den kraft och den samhällsanda, som i våra dagar utmärker Sveriges andra stad.

Men nu bestiga vi åter vårt luftskepp för att förskaffa oss en överblick öfver det minnesrika *Westergötland*, något som vi icke kunde, då vi foro fram utefter jernvägen.

Viktiga ord och personer

Fogelberg, Bengt Erland.

[1786–1854] Svensk skulptör. Hans mest kända verk är ryttarstatyn av Karl XIV Johan vid Slussen i Stockholm och Gustav II Adolf-statyn på Gustav Adolfs torg i Göteborg

Gustaf II Adolf.

[1594–1632] Svensk kung från 1611 till sin död 1632. Grundlade det svenska stormaktsväldet genom en serie erövringskrig. Betraktas av många som en av världshistoriens främsta fältherrar. Dödades under slaget vid Lützen den 6 november 1632.

Gustaf III.

[1746–1792] Gustav var svensk kung från 1771 till sin död 1792. Genomförde en statskupp 1772 som återinförde det kungliga enväldet i Sverige. Är en av de mest kulturintresserade svenska kungarna i historien och kallas ofta för ”Teaterkungen”. Instiftade Svenska Akademien och lät bygga Kungliga Operan samt Drottningholms slottsteater. Mördades av Jacob Johan Anckarström vid ett attentat 1792.

Carl IX.

[1550–1611] Karl var kung av Sverige från 1604 till sin död 1611. Var son till Gustav Vasa, bror till Johan III och halvbror till Erik XIV. Var inblandad i flera maktstrider och lät avrätta ett stort antal fiender inom adeln. Var också inblandad i fyra olika krig, bland annat mot Ryssland, Danmark och Polen.

Carl X Gustaf.

[1622–1660] Karl var svensk kung från 1654. Är mest känd för tåget över Stora Bält som gjorde att Bohuslän och Skåne blev svenska. Var gift med Hedvid Eleonora. Karl avled efter en kort tids sjukdom. Hans namn skrivs i dag Karl X Gustav.

Carl XI.

[1655–1697] Blev svensk kung vid 5 års ålder 1660 under namnet Karl XI, men tog inte tronen i besittning förrän 1672. Gjorde omfattande insatser för att återupprätta svenska armén och flottan. Tog också initiativet till en centralisering av den svenska staten. Var också ansvarig för den försvenskning som genomfördes i de tidigare danska delarna av riket.

Carl XII.

[1682–1718] Svensk kung från 1697 till sin död. Tillbringade större delen av sin regeringstid i strid. Är kanske mest känd för det svenska nederlaget i slaget vid Poltava. Dödades av en norsk kula under belägringen av Fredrikstens fästning år 1718. Efter Karl XII:s död tappade Sverige sin roll som stormakt.

Drottning Christina.

[1629–1689] Svensk drottning mellan 1632 och 1654. Avsade sig tronen 1654 för att kunna bli katolik och för att slippa gifta sig.

Levde de sista åren i Rom.

Phrygius, Sylvester Johannis.

[1572–1628] Svensk kyrkoman och poet. Är mest känd som den allra förste kyrkoherden i Göteborg.

Starbäck, Carl Georg.

[1828–1885] Svensk historiker, lärare och författare. Var en av sin tids mest kända populärhistoriker och kan beskrivas som 1800-talets version av Herman Lindqvist. Han är mest känd för det stora verket "Berättelser ur den svenska historien" som kom ut i 11 delar mellan 1860-1875.

Torstensson, Lennart.

[1603–1651] Svensk greve, riksråd och fältmarskalk. Var en av Sveriges mest framgångsrika fältherrar någonsin och vann bland annat slaget vid Jankow (1645).

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"

- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)